

století. V části věnující se celkovému zhodnocení současného stavu a poté předmětu a podmínkám ochrany se projekt opíral o mnohaleté zkušenosti zúčastněných autorů v oboru památkové péče nebo v oborech úzce souvisejících. Důraz byl přitom kladen zejména na praktické využití získaných nebo aktualizovaných poznatků ve vazbě na územně plánovací dokumentaci hlavního města Prahy, jakou může být připravovaný nový územní plán nebo regulační plány vztahující se na vybrané části hlavního města. Za tímto účelem se pozornost soustředila zejména na povinné a nepovinné jevy sledované územně analytickými podklady. Kromě plošné památkové ochrany a jednotlivých kulturních památek byly vyhodnocovány rovněž urbanistické hodnoty a architektonicky cenné stavby, hodnotné z hlediska uměleckého a řemeslného provedení, stavební historie nebo umístění v sídelní struktuře. Identifikování těchto staveb bylo přirozeně limitováno jejich pohledovým uplatněním a možností dokumentace.

Výše uvedené územně analytické podklady mají sloužit Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy pro potřeby koordinace územně plánovací činnosti v řešeném území, dotýká-li se některého ze zpracovaných sídel. Náležitá pozornost byla přitom věnována rovněž limitům rozvoje území se snahou o vymezení ploch nevhodných k zastavění. Kromě veřejných prostranství, hospodářských dvorů a zahrad situovaných v intravilánu sídel se přitom může jednat o dosud nezastavěné plochy extravilánu, zvláště záhumenní prostory zachovávané alespoň na části půdorysného obvodu obcí tradiční obraz vesnice v zemědělsky využívané krajině.

Přestože se každé z hodnocených vesnických sídel vyznačuje rozdílným stavebněhistorickým vývojem a stupněm zachování, či naopak znehodnocení, lze vyvodit i některé obecnější poznatky týkající se (nejen) původně samostatných příměstských obcí Prahy. V prvé řadě je bohužel nutno konstatovat, že většinu individuálních změn lze označit za ryze negativní a nevratné, bez možnosti nápravy situace na úrovni základní urbanistické struktury sídel. Jedná se přitom zejména o demolice staveb včetně vjezdových bran a výstavbu nových objektů nevhodného umístění a forem. K tomu často došlo přímo v jádrech některých obcí, tedy v pohledově nejvíce exponovaném veřejném prostranství. Z hlediska širšího sídelního území je problematická rovněž plošně rozsáhlá „kobercová“ výstavba hned za humny usedlostí, ať již ve formě panelových domů, nebo v současné době rodinných domů rozličných forem. Absence dostatečného rozestupu ve formě přírodního pásma mezi tradiční zástavbou vesnice a nového města se společně s chybějící výškovou regulací zástavby negativně projevila v určujících dálkových pohledech a průhledech. Velké riziko přitom představují i plánované rozvojové záměry, charakterizované často předimenzovanou rozlohou i samotnými objekty.

Na úrovni architektury jednotlivých staveb se jako problematické jeví četné přístavby a nástavby často

Obr. 4. Praha-Bohnice, katastrální mapa s vyznačením vybraných jevů územně analytických podkladů. Autor: Martin Čerňanský, 2015.

nedávného provedení i zánik náročné výzdoby průčelí, dovolující ovšem s použitím starších fotografií částečnou rehabilitaci. Zcela obecným problémem je značný úbytek starších dřevěných vrat a výplní okenních nebo dveřních otvorů, nahrazovaných osazením plastových výrobků nepatřičného členění. Kromě přemíry novodobých úprav, často ani nezvyšujících kvalitu obývaných nebo hospodářsky využívaných staveb, je naopak problém i v nedostatku udržovacích stavebních prací. Špatným stavebně-technickým stavem se přitom vyznačují nejen velké hospodářské dvory, ale rovněž hospodářské objekty jednotlivých usedlostí. Značně neuspokojivá je místy také dopravní situace a související parkovací plochy.

Navzdory poměrně kritickému zhodnocení vycházejícímu ze srovnání se starším stavem prohlášených nebo k prohlášení doporučených vesnických sídel bylo možné téměř ve všech případech i nadále identifikovat výrazné urbanistické hodnoty, třebaže již zpravidla nepokrývají celé zastavěné území historického rozsahu. Obdobně se vedle kulturních památek podařilo identifikovat řadu architektonicky hodnotných staveb, které lze ve většině případů chápat a evidovat jako památky místního významu. Při posuzování zařazení mezi architektonicky cenné stavby bylo kromě architektonického výrazu z hlediska umělecko-historického přihlédnuto rovněž k jejich stavebněhistorickému vývoji, historické věrohodnosti současného stavu i významu v sídelní struktuře včetně specifické situace staveb lidové architektury na území velkých měst. Výsledky projektu přitom svědčí ve prospěch trvale udržitelného rozvoje, který nebude probíhat na úkor urbanistických a architektonických hodnot minulosti, a naopak využije jejich potenciál ve prospěch současnosti a budoucnosti hlavního města Prahy.

Martin ČERNÁNSKÝ; Lubomír PROCHÁZKA

Otevření knihovny prof. Miloše Stehlíka v Rajhradě

Večer 7. prosince 2015 se v benediktinském klášteře v Rajhradě u Brna sešli přátelé a žáci Miloše Stehlíka, nestora české a moravské památkové péče a oblíbeného profesora Semináře dějin umění brněnské filozofické fakulty. V adventním čase tak byly slavnostně otevřeny prostory knihovny pana profesora a zároveň zahájena výstava knižních obálek, které navrhl a upravitel Josef Čapek. Výstava více než sedmdesát tisků, včetně ceněné bibliofilie Thomase de Quincey Levana a matky žalu, připomenula 70. výročí úmrtí tohoto českého malíře, grafika a ilustrátora a zároveň dala možnost zahlédnout skladbu a bohatství Stehlíkovy knihovny sbírky, která byla jako celek odkázána rajhradskému opatství.

V prostorách někdejšího klášterního archivu, které profesor Stehlík dal na vlastní náklady podle svých představ v rámci postupné památkové obnovy areálu zrekonstruovat, nalezlo zatím útočiště více jak pět tisíc svazků. Je zde zastoupena literatura k dějinám umění, včetně zřídka zachovaných katalogů a dalších příležitostných tisků, odborné tituly z příbuzných oborů i beletrie. Předmětem sběratelského zájmu profesora Stehlíka byly krásné knihy – a to jak tituly zajímavé svou typografií a ilustracemi, tak umělecky cenné a řemeslně hodnotné vazby posledních tří století. Díky tomu mohla být také naplánována témata výstav pro další léta. Drobná výstavní síň, nacházející se ve vstupním prostoru knihovny, by měla v budoucnosti představit produkci staroříšského nakladatelství, dětskou literaturu uplynulých 150 let, tituly Jakuba Demla, grafiky a knihy Adolfa Kašpara, Jana Konůpka, Františka Bílka či Zdenky Braunerové.

Tento výčet prozrazuje o skutečnost, že zároveň s knihovnou věnoval Miloš Stehlík rajhradskému klášteru také svou sbírku grafiky a doplnil ji též sochami a obrazy vzniklými především ve 20. století. Tyto sbírky by měly naplnit i další prostory, jimž se nyní v rám-

1

Obr. 1. Rajhrad, benediktinské opatství, síl knihovny prof. Miloše Stehlíka. Foto: Roman Muselík, 2015.

ci rekonstrukce dárce zabývá. Součástí knihovny bude i osobní archiv profesora Stehlíka, jeho manželky, historičky umění dr. Vlasty Kratinové (1920–2005) a jejího otce, brněnského univerzitního profesora psychologie Ferdinanda Kratiny (1885–1944).

Díky velkorysosti a neobyčejnému zaujetí Miloše Stehlíka by zde měl být vybudován jakýsi současný Gesamtkunst- (und Bibliothek-) werk, kde knihy a sbírka grafik budou doplněny výtvarnými díly a v určitém režimu zpřístupněny veřejnosti. Katalogizaci celého souboru zajišťují (po dohodě s Památkovým úřadem na Moravě, který spravuje historickou rajhradskou knihovnu) posluchači Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pod vedením dr. Roberta Mečkovského a dr. Jany Opletové. Poděkování a úctu si zaslouží nejen velkorysý donátor, ale také otevřenost, vstřícnost a laskavý zájem rajhradské benediktinské komunity v čele s převorem P. Augustinem Gazdou a podpřevorem fra. Naumem Vraspírem.

Benediktinský klášter v Rajhradě byl přirozeně s knihami – jejich psaním, tiskem, zároveň také s jejich shromažďováním a uchováváním – spojen po celou dobu své více jak devítisetleté existence. Již vzpomínutá historická konventní knihovna, která vznikla na přelomu 18. a 19. století, dodnes uchovává největší klášterní sbírku knih na Moravě. Do jejího fondu patří i 14 rukopisů, které byly prokazatelně v majetku rajhradského kláštera již před rokem 1300.

Kontinuita rajhradské knihovny byla ohrožena sista-cí kláštera v dubnu 1950. I když se dr. Vladislavu Dokoupilovi podařilo zachovat celý fond v úplnosti a díky úsilí mnoha dalších bylo možné po roce 1989 prostory knihovny rekonstruovat, zůstává zde závažná meze-ra čtyř desetiletí, kdy knihovní fond nebyl doplňován.

Jakkoliv se toto opatství může pyšnit rukopisem zva-ným Martyrologium Adonis, jenž vznikl ve Francii po-čátkem 10. století a obsahuje glosy psané cyrilicí, ve zdejšímu katalogu schází produkce vydaná v druhé po-lovině 20. století. Velkorysý dar Miloše Stehlíka zajiš-tuje nejen jeho knižní sbírce další existenci v maximál-ní možné úplnosti, nýbrž je také důstojným pokusem o zaplnění této historicky vzniklé ciziny. Obdobně je tomu i se sochami a obrazy, které tyto nově otevřené prostory doplňují. I ony pocházejí z doby, kdy řeholní komunita nemohla být inspirátorem, mecenášem a objednavatelem uměleckých děl, tak jak tomu bylo po více jak devět století.

Slavnostní večer a benediktice nových prostor kni-hovny prof. Miloše Stehlíka v benediktinském opatství v Rajhradě byly pro všechny přítomné nejen milým se-tkáním s dlouholetým přítelem, inspirujícím učitelem a laskavým dárce, který krátce předtím oslavil své 92. narozeniny. Byly i hmatatelným důkazem toho, že i v dnešní době je možné vyplňovat zející mezery, účin-ně podporovat obnovu památky, vytvářet krásné a smysluplné věci a také rozdávat naději.

-oms-

Popularizace mozaiky v České republice – projekt OPUS MUSIVUM: mozaika ve výtvarném umění

Česká mozaika se pyšní kořeny sahajícími až do stře-dověku. Mozaika s motivem Posledního soudu osaze-ná v 70. letech 14. století na jižním průčelí chrámu sv. Víta v Praze však po několik set let zůstala solité-rem, osamocenou vlašťovkou italského uměleckého vlivu bez přímých tuzemských předchůdců i nástupců. Zrod skutečně svěbytné české muzivní tradice přišel

1

Obr. 1. Mezinárodní konference MosaiCONtempo, konaná 12. února 2016 v Italském institutu v Praze. Foto: Magdalena Kracík Štorkánová, 2016.

až ve druhé polovině 19. století. Česká mozaiková tvorba od té doby urazila notný kus cesty nejen po stránce výtvarné a výrazové, ale i z hlediska materiálů a technologií.

V Čechách se zrodily originální techniky neštípané mozaiky, jako např. mačkaná mozaika z tzv. sintrova-ného skla nebo z bižuterních komponentů. Od 50. let 20. století byla ovšem mozaika často zneužívána k propagandistickým účelům komunistického režimu. Vznikala muzivní defilé pracujícího lidu, portréty komu-nistických vůdců apod. Snad právě proto zůstává vztah české veřejnosti k mozaice dodnes spíše chlad-ný a leckdy podezřívavý. Situaci se snaží změnit spo-lek Art a Craft mozaika usilující o rehabilitaci muzivní-ho umění a záchranu ohrožených muzivních děl. Spolek vznikl v roce 2012 a již nyní pozvolna začíná sklízet plody své práce. Zaznamenáváme zvýšenou poptávku po mozaice nejen jako originální součásti vý-zdoby interiérů či exteriérů, ale roste i zájem o muziv-ní díla dávné i nedávné minulosti.

Vzrůstající zájem veřejnosti o mozaiku měl podpořit i rozsáhlý výstavní projekt Opus musivum: mozaika ve výtvarném umění. Páteř projektu tvořila stejnojmenná výstava ve Středočeském muzeu v Rožtokách u Prahy. Zahájena byla 19. listopadu 2015 a trvala do května tohoto roku. Výstava byla výsledkem desetileté, tak-řka detektivní práce výtvarnice a propagátorky mozai-ky Magdaleny Kracík Štorkánové a jejích kolegů, ze-jména Jany Fořtové Torňošové. Výstava zachycovala vývoj české mozaiky v kontextu evropské tvorby. Před-stavilo se zde přibližně 100 děl ze 40 institucí z celé Evropy. Záměrem tvůrců bylo otevřít české mozaice nové perspektivy tak, aby byla důstojným partnerem